

Fremtidens kirkegårde

Af Mette Madsen

Men i den skønne Have
ved Floden er en Kirkegaard;
så mange sjunkne Grave
med sorte Kors der staar.
O salig den, der hviler der,
han blegnede med sin Hjertenstro.
Sig Eviggrønt og Roser
om deres Grave snoe.

I dette vers af Oehlenschläger fra et syngestykke om Kjærlighedens Ø møder vi romantikkens opfattelse af kirkegårde, en opfattelse som vi vel allesammen inderst inde stadig har lidt af. Have, kors, eviggrønt og roser, alle disse ord giver et dybt indtryk af fred - skønt det ord slet ikke er nævnt i digtet.

Og når jeg under mine kirkegårdsvandring er prøver at forestille mig fremtidens kirkegårde, er det for en stor del det samme syn, jeg har for mig. Skønt jeg må indrømme, at der på nutidens kirkegårde ikke så sjældent er elementer, der forstyrrer billedet.

Men fejl kan rettes og nye afværges. Hvis man har det rette sind!

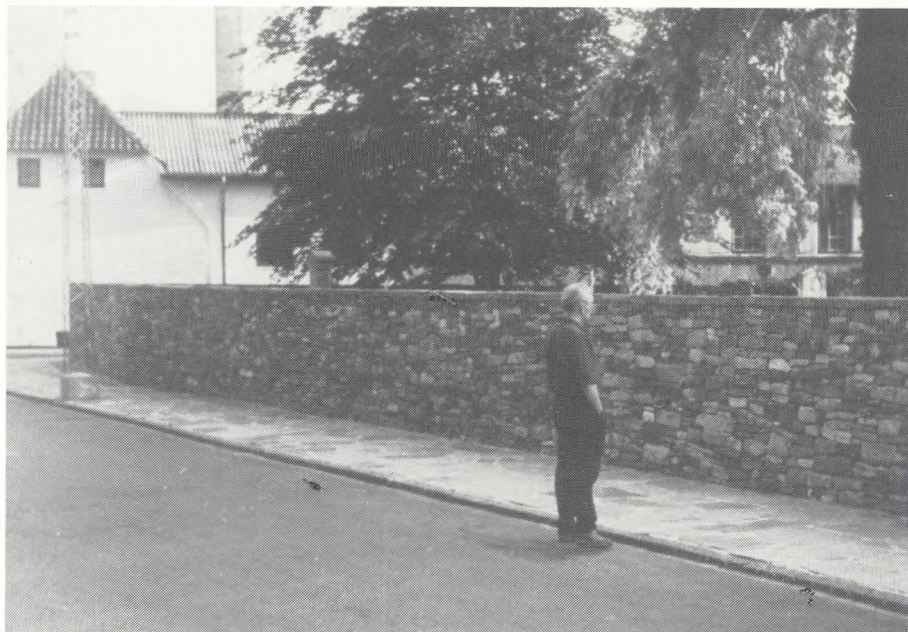
Så jeg ser for mig en kirkegård med uforstyrrende omgivelser, med smuk låge i velholdt dige eller mur. Med gamle træer og nye, med gamle gravsten og nye, med gangene som de gennem årene har dannet sig, gravstederne, gamle og nye imellem hinanden og alligevel en helhed, og gravpladserne, der med plæner, mindsten og træer lægger en ekstra dimension ind i det samlede billede.

Og jeg sætter mig på en velanbragt bæk på min fremtids kirkegård og ser den omkring mig - smuk, berigende og fredfyldt.

Men at en kirkegård - min kirkegård, din kirkegård - så også bliver sådan i virkeligheden, er jo ikke bare noget, der kommer af sig selv. Der skal kærlighed til - og viden. Viden om, hvad det er, man står med »i hænderne«, når man har ansvaret for en kirkegård. Respekt for de historiske værdier, sund tøv overfor ændringer og omhyggelig planlægning af nyanlæg.

Først kirkegårdens omgivelser: En henstilling til de kommunale og amtskommunale myndigheder om at fortsætte de registreringer og vurderinger af vore kirkegårdes nærmeste omgivelser, som fandt sted i begyndelsen af 80'erne. Og en henstilling til menighedsrådene om at foretage de arbejder, der blev - eller forhåbentlig vil blive - foreslået, så kirkegårdsanlægget opleves bedst muligt fra landsbyen eller det åbne land.

Digerne bør naturligvis bevares i så vid udstrækning som muligt. Og det må ikke overses, at den specielle flora, der findes på og ved digerne på mange landsbykirkegårde, har en særlig kulturhistorisk værdi. P.gr.a. de såkaldte re-

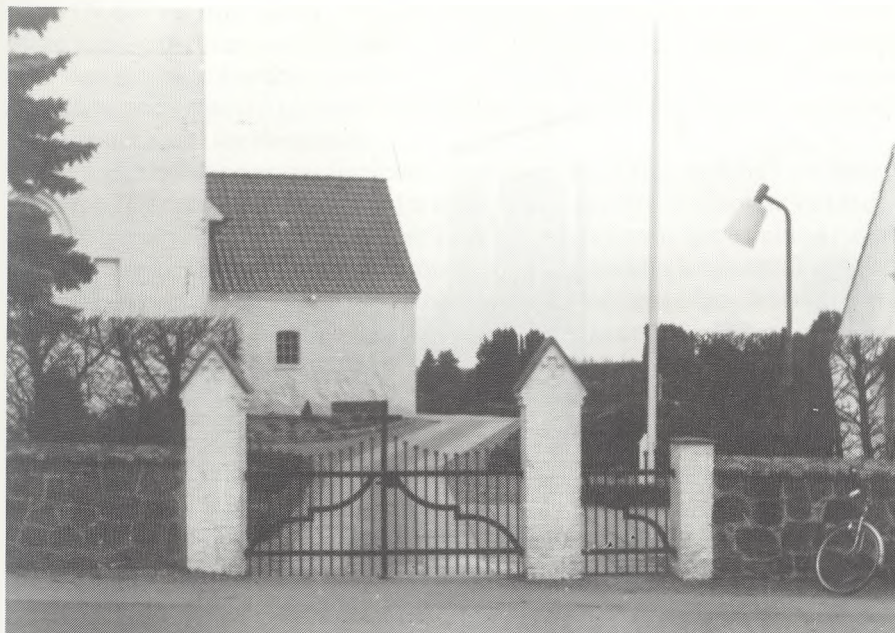
Så smuk kan en kirkegårdsmur være, når materialet hertil ligger inden for kommunegrænsen. Nexø Gamle kirkegård. (Foto: Axel Andersen).

liktplanter, der har vokset på stedet i århundreder eller har ligget i jorden som frø, indtil de pludselig får lejlighed til at spire. Tit er det planter, der har været anvendt som lægeurter i middelalderen, og det ville være et uerstatteligt tab, hvis disse planter forsvinder, f.eks. ved brug af sprøjtemidler eller ved, at asfalt lægges for tæt ind til digets fod. Naturligvis er der forbud mod at anvende kemiske midler mod ukrudt på og ved kirkegårdsdiger - men det kan jo være svært at dy sig . . .

Dernæst *træerne*, de gamle, der heldigvis ikke må fjernes uden godkendelse fra provstiudvalg og/eller stift. Men det ville være en ekstra sikkerhed af overordentlig betydning, om der blev iværksat en registrering i lighed med den, jeg selv foranledigede m.h.t. de bevaringsværdige gravsten. Der foreligger et udmærket oplæg fra en konference i Odense i 1986, som kunne være et godt arbejdsgrundlag for en sådan registrering.

Hvad nye træer angår, bør man naturligvis ikke plante træer, som ville være ukarakteristiske for en dansk kirkegård.

De gamle gravsten skulle nu være sikret med loven om registrering. Men derefter melder sig jo spørgsmålet om, hvad man gør med de fredede gravsten. Det bedste er naturligvis, om de kan blive stående på selve gravstedet, over støvet af det menneske, stenen erindrer om. Men er dette ikke muligt, kunne man samle stenene på gravsteder, der ellers skulle have været sløjffet, især gravsteder med smukke gamle gitre eller andre kvaliteter. Eller de kan opstilles på

Mur af kløvede marksten, portpiller og låger har lokale håndværkere stået for; men fliselægningen indenfor er ikke så heldig. Hylke kirkegård, Skanderborg. (Foto: Axel Andersen).

grønne plæner. Hver kirkegård vil have *sin* mulighed for at skabe en smuk »mindelund«.

Og *gangene*, hvorpå vi vandrer til kirken eller gravene. Lad dem ikke være belagt med ral, i hvert fald ikke uden en ordentlig bund. Og lad dem ikke have cementfliser - i hvert fald kun som led i mønstre med chaussésten. Og cementkanter ind til gravstederne burde simpelthen være utænkeligt. På Saltum kirkegård, hvor mine morforældre er begravet, har man til kantning anvendt gamle fortovskantsten af granit. Sammen med chaussésten på gangene og rundt omkring kirken gør det Saltum kirkegård til en af de smukkeste i Vendsyssel.

Hvad *gravstenene* angår, vil jeg pege på en nødvendig nytænkning omkring *urnegravstederne*. De forekommer mig meget for små - og behøver de at være minikopier af de store gammeldags gravsteder? Også *plænebegravelser* kalder på kreativitet og omtanke. Der er mange ubrugte muligheder for at gøre dem smukke, både hvad angår beplantning, navneplader og større fællesmonumenter.

Og her er vi så fremme ved problemet *gravsten*, såvel nutidens som fremtidens. Et problem, fordi vi må se i øjnene, at de for en stor del og i stadig højere grad fremstilles industrielt. Og at vi derfor står med et påtrængende behov for en højnelse af den kunstneriske eller kunsthåndværksmæssige kvalitet. Udskrivning af en konkurrence er en af de veje, man kunne gå for at skaffe gode forbilder og modeller. Forbedring af stenhuggeruddannelsen er også ønskelig -

På Jetsmark kirkegård i Vendsyssel findes denne smukke gangbelægning. (Foto: Mette Madsen, 1989).

men hele denne problematik er så omfattende, at pladsen her ikke tillader en fristende uddybning af emnet. Så herom i en senere artikel.

Men lad os vende tilbage til ordet VIDEN, for det begreb kommer vi simpelt hen ikke udenom, hvis vi ønsker at passe godt på vore kirkegårde.

Det er vigtigt, at menighedsrådene pålægges at benytte den højeste faglige ekspertise ved kirkegårdsreguleringer og nyanlæg. Her tænker jeg på praktiserende landskabsarkitekter. Man kunne forestille sig en bestemmelse analog med § 13, stk. 2 i Bekendtgørelsen om Folkekirkens Kirker og Kirkegårde, hvorefter stiftsøvrigheden i forbindelse med arbejde ved en kirke kan forlange, at dette projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger. Derved sikres, at der tages samme hensyn til kirkegårdens helhed som til kirkebygningens.

Men det er jo ikke kun ved de større forandringer, det er nødvendigt med viden. Det er også vigtigt, at de, der har det daglige ansvar for kirkegårdene - gravere, kirkegårdsledere - sikres det fornødne uddannelsesmæssige grundlag for ikke, uafvidende og i den allerbedste mening, at komme til at skade den rige og vægtige del af vor kulturarv, som kirkegårdene er. Jeg er lykkelig for, at jeg i min ministertid nåede at sørge for, at der blev oprettet et egentligt grunduddannelseskursus for gravere og kirkegårdens øvrige personale. Hovedsigtet er bl.a. at bibringe dem en forståelse for de værdier, de er sat til at for-

valte. Og det var med glæde, at vi i Kirkeministeriet kunne konstatere, at de første kurser, der har været afholdt i 1988, har haft en overvældende søgning. Med samme glæde har jeg oplevet, at også de faglige organisationer gennem en omfattende kursusvirksomhed har påtaget sig et medansvar for at højne uddannelsesniveaue for de ansatte.

For menighedsrådene er der ligeledes - omend i begrænset omfang - mulighed for kurser. Derimod finder jeg, at der er en enkelt gruppe, der er ladt lidt i stikken i denne sammenhæng. Og det er provsterne. Jeg tror, det er nødvendigt, at man fra centralt hold tager det problem op, der hedder efteruddannelse af præster, der pludselig står med en provsts ansvar. Her tænker jeg ikke alene på provsternes ansvar i relation til kirkegårdene, men generelt omkring provsternes mangeartede opgaver.

Naturligvis må vi ikke glemme, at kirkegårdenes primære formål er at kunne fungere som begravelsespladser, og at det derfor ikke kan undgås, at der undertiden må foretages reguleringer. Men det må i givet fald ske med den størst mulige hensyntagen til kirkegårdens oprindelige udseende og særpræg. Kirke og kirkegård udgør fra gammel tid en helhed, som har betydning såvel i historisk som i arkitektonisk og landskabelig henseende. Kirkegårdene bør derfor, i lige så høj grad som kirkerne, have krav på vor opmærksomhed og omsorg.